

УДК 336.226.3(477.4)

Галах М.О.

студ. гр. Ю-110 сп НУ «Запорізька політехніка»

ІСТОРИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ

Ефективність реалізації економічної політики щодо забезпечення розвитку окремих галузей та регіонів, вирішення питань сплати податків в

умовах трансформації системи економічних відносин, дефіциту Державного бюджету України прямо залежить від здійснюваних державних заходів, направлених на побудову оптимальної податкової системи.

Проблема історії розвитку акцизного податку характеризується недостатністю наукових розробок і висвітлення в юридичній літературі. Різним аспектам історії розвитку податкового законодавства свої праці присвячували Н.В. Нечай, В.А. Бабич, Н.П. Кучерявенко, та інші вчені.

Акциз (від лат. *accido* – обрізую; англ. *excise duties*; фр. *accise*) – це непрямі податки, що включаються в ціну товару та оплачуються покупцем. Суми акцизу вносять у бюджет організації, які знаходяться на території України, а також філії, відділення й інші відособлені підрозділи підприємств, що реалізують зроблені ними підакцизні товари, а також при ввозі на територію України підакцизних товарів. Законодавчо поняття акцизного податку закріплюється у пп. 14.1.4 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України, де він визначається як непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених цим Кодексом як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції). Механізм акцизних податків дуже схожий на механізм податку на додану вартість.

Платниками акцизного податку є суб'єкти підприємницької діяльності – виготовлювачі підакцизного товару (продукції), суб'єкти підприємницької діяльності, що імпортують підакцизні товари (продукцію), а також громадяни України, іноземні громадяни й особи без громадянства, що ввозять (пересилають) предмети (товари) на митну територію України відповідно до законодавства.

Основою для вирахування акцизу, як і для вирахування митних податків є митна вартість товарів, транспортних засобів і інших предметів. Акцизний податок вираховується по ставках у відсотках до обороту з продажу, а також у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції).

Сума акцизного податку із завезених на територію України товарів відраховується у державний бюджет, а з товарів, виготовлених в Україні, – у місцевий бюджет у співвідношенні, встановленому Верховною Радою України.

Суб'єкти підприємницької діяльності, що імпортують підакцизний товар (продукцію), в обов'язковому порядку при перетинанні кордону їх декларують і надають митним органам декларацію.

Вже у V-IV ст. ст. до н. е. у містах Причорномор'я існували митні порядки; знали про них і в Скіфській державі, що торгувала та воювала з Ольвією, Херсонесом та іншими містами. Здавна як норма звичаєвого права існувало правило стягувати «мит» або «мито» – збір за провіз товарів через застави. Було мито «сухе» – при провезенні товарів по суші й мито «водяне» – при провезенні по воді. Саме до цих понять належать збережені в

слов'янських мовах слово «митник» – збирач податків або «митниця» – місце збору мита . Товарний обмін між країнами, таким чином, існував здавна, але широкий розвиток міжнародного обміну явище відносно молоде. Принаймні, жодний народ або плем'я протягом свого історичного розвитку не обходились без обміну.

Податкова система в Україні розпочинає свою історію з VIII-XII ст. ст., з часів формування Київської держави – Русі. Найдавнішою системою прямих податків на утримання княжого двору та дружини була у Київській Русі данина, що сплачувалася звичайно продуктами сільського господарства та промисловості (хутром, воском, медом, хлібом, шкірами тощо). Збирали данину безпосередньо, виїжджаючи на так зване полюддя (від «ходіння по людях»), у вигляді різних дарів князю чи представникам його адміністрації («поклон», «почесть», «стан») чи «повозом», коли її привозили до Києва. Серед прямих податків виділяли дари (добровільне підношення підданих), данину (плату підданих), оброк (плату за користування певними земельними наділами, знаряддями праці тощо). Пізніше, а саме у XVI ст. Україна фактично увійшла до складу Речі Посполитої та відповідно податкова система була запроваджена за польським зразком. Характерною рисою цієї системи було те, що суспільство поділялось на два прошарки: один з яких не платив податки, але ніс військову службу (шляхта) та інший, який сплачував податки однак не ніс служби. Сплата податків здійснювалась, як і раніше у натуральній формі, данина була як правило медовою та хутряною.

Своєрідну форму акцизного податку було запроваджено запорізькими козаками: з перевізників вина та горілки, які приїздили на Січ, збирався податок по одному карбованцю за ємкість, у якій перевозились напої. На додачу до цього стягувався ще й натуральний податок – одне відро з продавця алкогольних напоїв та сім відер з покупця алкогольних напоїв. Лише ті хто сплачував такий податок могли торгувати на території Січі. Також цікавим фактом було те, що шинки, яких, за документами січового архіву, по володіннях запорізьких козаків налічувалося понад 370, давали чималий податок – 1120 крб. на рік .

Акцизи були відомі вже в Древньому Римі, де податки з внутрішнього споживання використовувалися досить широко. Поряд із прямими податками в Римі існувала система непрямих податків. Основу їх складали: «вектигаль» – по суті, транзитне мито з товарів, перевезених через римську державу; «порториум» – мито, стягнуте з відпущення рабів на свободу; податок із солі. У Західній Європі система акцизів уперше вводиться в Голландії під час війни з Іспанією, і в XVI ст. була настільки поширена, що деякі предмети оподатковувалися по п'ять-шість разів. Просування акцизів по Європі було складним, і їхнє введення сприймалося з недовірою, при цьому акциз і одержав другу назву – «голландського чорту».

Реформування економіки України, націлене на перехід до ринкових відносин, зумовлює зростання ролі податків і їхнього впливу на різноманітні сфери життєдіяльності суспільства й держави. Податки виступають основним джерелом прибутків бюджетної системи .

Таким чином, фахівці права багатьох держав стикаються з дилемою: збільшити дохідну частину бюджету за рахунок надходження податкових платежів при підвищенні ставок податку і, таким чином, скоротити дефіцит державного бюджету, або встановити середню оптимальну ставку, сформувати систему стійких стимулів для усіх виробників і забезпечити мінімізацію дефіциту в найближчому майбутньому та стабілізацію економічного положення в цілому.